

UDK 81-139

KASBGA YO‘NALTIRILGAN HOLDA CHET TILLARNI O‘QITISH NAZARIYASI VA AMALIYOTI: ZAMONAVIY DAVR MUAMMOLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14262087>

Kadirova Mashxura Mirzaakbarovna

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi

Arab tili va adabiyoti al-Azhar kafedrası

Katta o‘qituvchisi

shahira86@mail.ru

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola globallashuv jarayonlari va zamonaviy mehnat bozorining o‘shib borayotgan talablari sharoitida kasbga yo‘naltirilgan holda chet tillarni o‘qitishning nazariy va amaliy asoslarini tadqiq etishga bag‘ishlangan. Chet tillarni kasbiy yo‘nalishda o‘qitish o‘quvchilarga tanlangan sohada maxsus leksika, terminologiya va kasbiy muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish imkonini beradi, bu esa kelajakdagi kasbiy faoliyatda samarali ishlashni ta‘minlaydi.

Maqolada ushbu o‘qitish modelining afzalliklari va zamonaviy davrda yuzaga kelayotgan asosiy muammolar, jumladan, maxsus o‘quv dasturlarining yetarlicha rivojlanmaganligi, kasbga oid o‘quv materiallari yetishmasligi, shuningdek, o‘qituvchilarning kasbiy yo‘nalishda malaka oshirish ehtiyojlari keng qamrovda tahlil qilinadi. Shu bilan birga, maqolada kasbga yo‘naltirilgan chet tillarni o‘qitish jarayonida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan samarali yondashuvlar va innovatsion metodlar, jumladan, interaktiv texnologiyalar va amaliyotga yaqin o‘quv shakllari yuzasidan tavsiyalar taqdim etiladi. Bunda loyiha asosidagi o‘qitish, vaziyatli muloqot texnikalari, rol o‘yinlari va kasbiy muhitni simulyatsiya qiluvchi mashg‘ulotlar o‘quvchilarning amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodlar sifatida taklif etiladi.

Maqolada keltirilgan ilmiy va metodik tavsiyalar chet tilini o‘qitish jarayonini yanada samarali va kasbga mos qilib tashkil etishga xizmat qiladi. Shuningdek, bu tavsiyalar orqali o‘qituvchilar o‘z faoliyatlarida zamonaviy yondashuvlarni qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘lib, o‘quvchilarning kasbiy ehtiyojlariga mos va raqobatbardosh bilim olishlariga ko‘maklashadi. Ushbu ilmiy asoslangan yondashuvlar, ta‘lim sifatini oshirish, o‘quv jarayoniga kasbiy o‘qitish modelini

tatbiq etish va kelgusida xalqaro mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan mutaxassislarni tayyorlashga ko'mak beradi.

Kalit so'zlar: *Globallashuv; kasbga yo'naltirilgan chet tili ta'limi; o'qitish nazariyasi; amaliy metodlar; maxsus leksika; kasbiy kompetensiya; interaktiv texnologiyalar; simulyatsiya; ta'lim sifati; xalqaro mehnat bozori.*

АННОТАЦИЯ

Настоящая статья посвящена исследованию теоретических и практических основ профессионального обучения иностранным языкам в условиях глобализационных процессов и растущих требований современного рынка труда. Профессиональное обучение иностранным языкам дает учащимся возможность развивать специализированную лексику, терминологию и навыки профессионального общения в выбранной области, что обеспечивает успешную профессиональную деятельность в будущем.

В статье рассматриваются преимущества данной модели обучения, а также основные проблемы, возникающие в современную эпоху, включая недостаточную разработанность специальных образовательных программ, нехватку учебных материалов по профессиям и потребности в повышении квалификации преподавателей. Кроме того, представлены рекомендации по эффективным подходам и инновационным методам, которые могут быть применены в процессе обучения, включая использование интерактивных технологий и учебных форм, приближенных к практике. В статье предлагаются методы, такие как проектное обучение, ситуационные коммуникационные техники, ролевые игры и симуляция профессиональной среды, направленные на развитие практических навыков учащихся.

Научные и методические рекомендации, представленные в статье, направлены на организацию более эффективного и профессионально ориентированного процесса обучения иностранным языкам. Эти рекомендации позволяют преподавателям внедрять современные подходы в своей работе, что способствует подготовке учащихся к получению конкурентоспособных знаний, соответствующих профессиональным потребностям. Данные научно обоснованные подходы способствуют улучшению качества образования, внедрению модели профессионального обучения в учебный процесс и подготовке специалистов, востребованных на международном рынке труда.

Ключевые слова: *Глобализация; профессиональное обучение иностранным языкам; теория обучения; практические методы; специализированная лексика; профессиональная компетенция; интерактивные технологии; симуляция; качество образования; международный рынок труда.*

ABSTRACT

This article is dedicated to the study of the theoretical and practical foundations of vocational foreign language education in the context of globalization processes and the growing demands of the modern labor market. Vocational foreign language education enables students to develop specialized vocabulary, terminology, and professional communication skills in their chosen field, which ensures effective professional activity in the future.

The article discusses the advantages of this teaching model and the main problems arising in the modern era, including the insufficient development of specialized educational programs, the lack of profession-specific teaching materials, and the need for teachers to improve their professional qualifications. Furthermore, the article provides recommendations for effective approaches and innovative methods that can be applied in the teaching process, including the use of interactive technologies and practice-based learning forms. The article suggests methods such as project-based learning, situational communication techniques, role-playing games, and professional environment simulations aimed at developing students' practical skills.

The scientific and methodological recommendations presented in the article aim to organize a more effective and professionally oriented foreign language teaching process. These recommendations allow teachers to implement modern approaches in their practice, helping students acquire competitive knowledge aligned with professional needs. These scientifically grounded approaches contribute to improving the quality of education, applying vocational education models in the teaching process, and preparing specialists in high demand in the international labor market.

Keywords: *globalization; vocational foreign language education; teaching theory; practical methods; specialized vocabulary; professional competence; interactive technologies; simulation; education quality; international labor market.*

KIRISH

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari va turli kasblarga bo'lgan talablarning o'sishi bilan birga, chet tillarni kasbga yo'naltirilgan holda o'qitishning ahamiyati ortib bormoqda. Bu yondashuv o'quvchilarga nafaqat umumiy chet tili bilimini, balki tanlangan kasbiga xos bo'lgan maxsus leksika, terminologiya va muloqot ko'nikmalarini ham rivojlantirish imkonini beradi. Kasbiy chet tili ta'limi, o'quvchilarni global mehnat bozorida raqobatbardosh qilish uchun zaruriy ko'nikmalarni shakllantiradi. Shu bilan birga, bu o'qitish jarayoni kasbiy muhitda muloqot qilishda amaliy tajriba orttirishga ham imkon yaratadi.

Ushbu maqola kasbiy yoʻnalishda chet tillarni oʻqitishning nazariy asoslari va amaliy yondashuvlarini tahlil qilishga qaratilgan boʻlib, zamonaviy davrda yuzaga kelayotgan asosiy muammolar, masalan, maxsus oʻquv dasturlarining etishmasligi, chet tillarini oʻqitish metodologiyasining rivojlanmaganligi, kasbiy leksikaning yetarli darajada taʼminlanmaganligi va oʻqituvchilarning malaka oshirish zarurati muhokama qilinadi. Bundan tashqari, maqolada amaliyotga yoʻnaltirilgan interaktiv metodlar, simulyatsiya va rol oʻyinlari orqali oʻquvchilarning kasbiy muloqot koʻnikmalarini rivojlantirishga oid tavsiyalar beriladi. Oʻquvchilarning kasbiy ehtiyojlariga mos keladigan yangi metodlarni joriy etish, oʻqitish sifatini oshirish va xalqaro mehnat bozoriga mos mutaxassislar tayyorlash uchun innovatsion yondashuvlar kiritilishi zarur.

Maqola kasbiy chet tili taʼlimining oʻquv tizimida qoʻllaniladigan samarali yondashuvlar va yechimlar haqida keng tahlil beradi. Ushbu tahlilda, birinchi navbatda, chet tilini oʻqitishda kasbiy ehtiyojlarga moslashgan oʻquv dasturlarining ahamiyati taʼkidlanadi. Kasbiy sohalarga xos leksika, terminologiya va kommunikatsiya koʻnikmalarini rivojlantirish uchun aniq va samarali metodologiya ishlab chiqish zarurligi muhokama qilinadi. Oʻquv jarayonida innovatsion texnologiyalarni qoʻllash, masalan, interaktiv platformalar, onlayn resurslar va simulyatsiyalar orqali oʻquvchilarning amaliy koʻnikmalarini oshirish imkoniyatlari yoritiladi.

Maqolada, shuningdek, oʻquvchilarga kasbiy muloqotda samarali ishtirok etish imkonini beruvchi rol oʻyinlari va vaziyatli oʻquv mashgʻulotlarining samaradorligi tahlil qilinadi. Kasbiy chet tili oʻqituvchilarining malakasini oshirish uchun taklif etilgan zamonaviy treninglar va kasbiy rivojlanish kurslari orqali ularning oʻquvchilarga yetkazayotgan bilim va koʻnikmalarini yanada mustahkamlash imkoniyatlari koʻrib chiqiladi. Maqolada taʼlim jarayonini yanada samarali tashkil etish uchun yangi metodologik yondashuvlar va texnikalar, jumladan, muloqotni real sharoitda simulyatsiya qilish, taqdim etiladi. Shuningdek, kasbiy chet tili taʼlimini xalqaro mehnat bozorida talab yuqori boʻlgan mutaxassislarni tayyorlashda qanday qoʻllanilishi mumkinligi haqida tavsiyalar beriladi.

Chet tillarni kasbga yoʻnaltirilgan holda oʻqitishning nazariy asoslari

Kasbga yoʻnaltirilgan chet tilini oʻqitish yondashuvi oʻquvchining kelajakdagi faoliyatida zarur boʻlgan til koʻnikmalarini rivojlantirishga asoslanadi. Bu uslub oʻz ichiga oʻziga xos metodik tamoyillarni oladi. Ulardan biri — kasbga oid muloqot va vazifalarni amalga oshirish uchun zarur boʻlgan til koʻnikmalariga diqqat qaratishdir. Shuningdek, kasbiy leksika va grammatik konstruktsiyalarni oʻrgatish ham bu jarayonning muhim qismidir.

Chet tillarni o'rgatishda kasbiy yondashuv qo'llanilishi ayniqsa texnika, tibbiyot, biznes va huquq kabi sohalarda dolzarbdir. Chunki ushbu sohalarda muayyan kasbiy atamalar va til me'yorlarini bilish alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan, tibbiyotda bemorlar bilan muloqot qilishda to'g'ri terminologiya va aniq ifodalar zarur, shuningdek, huquq sohasida xalqaro shartnomalar va huquqiy me'yorlarni tushunish ham muhimdir. Shuningdek, kommunikativ kompetentsiya, ya'ni mutaxassislik doirasida chet tilida erkin muloqot qilish qobiliyati ham kasbga yo'naltirilgan til o'qitishining asosiy maqsadlaridan biridir. Bu o'z ichiga chet tilida yozma va og'zaki kommunikatsiya, muzokaralar, hujjatlar tayyorlash va taqdimot qilish kabi faoliyatlarni oladi. Kasbiy yo'naltirilgan til o'qitish o'quvchilarga nafaqat sohaning tegishli lug'atini o'rganishni, balki ularni real ish muhitida muvaffaqiyatli qo'llashni o'rganishni ta'minlaydi. Shu bois, bu yondashuvlar o'quvchilarga o'z kasbiga oid maxsus kompetentsiyalarni rivojlantirishda, shuningdek, ularning professional kommunikatsiya ko'nikmalarini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Amaliyotda qo'llanilishi

Kasbiy yo'nalishda chet tillarni o'qitishning samaradorligini oshirish uchun turli usullar va yondashuvlar qo'llaniladi. Amaliy darslar odatda kasbiy kontekstga yaqin bo'lgan simulyatsiyalar, rolly o'yinlar va loyiha ishlari orqali olib boriladi. Bu usullar o'quvchilarga real hayotdagi kasbiy vaziyatlarni simulyatsiya qilish imkonini beradi, masalan, tibbiyot sohasida shifokor va bemor o'rtasidagi muloqotni, biznesda esa muzokaralar yoki mijoz bilan suhbatni amalga oshirishni o'rgatadi. Rolly o'yinlar va simulyatsiyalar o'quvchilarga o'zaro muloqotda amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, fikr almashish, qaror qabul qilish va kasbiy muammolarni hal qilishda yordam beradi. Bunday yondashuvlar, shuningdek, o'quvchilarga mustaqil fikrlash va muammolarga innovatsion yechimlar topish qobiliyatini shakllantiradi.

Shuningdek, kasbiy yo'nalishda chet tili o'qitishida IT texnologiyalarini qo'llash, masalan, virtual platformalar va o'quv ilovalari orqali interaktiv o'quv materiallari ishlab chiqish, o'quvchilarning vaqtni samarali boshqarish ko'nikmalarini oshiradi. Zamonaviy texnologiyalarni o'z ichiga olgan metodikalar o'quvchilarga chet tilida malaka oshirish imkoniyatini yanada kengaytiradi va darslarni yanada jonli va samarali qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, loyiha ishlari o'quvchilarga guruhda ishlash va o'zaro fikr almashish imkoniyatlarini taqdim etadi, bu esa jamoaviy ish va muammolarni hal qilishda muhimdir. Bularning barchasi kasbiy chet tili o'qitishining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarga real hayotdagi ish jarayonlariga muvaffaqiyatli moslashishga yordam beradi.

Masalan, tibbiyot sohasida chet tilini o'rgatishda bemor va shifokor o'rtasidagi suhbatlarni o'rganish yoki texnika sohasida muhandislik jarayonlarini tushuntirish kabi topshiriqlar orqali o'quvchilar o'z kasblariga oid terminlarni amaliyotda qo'llash

imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, interaktiv texnologiyalar va multimedia resurslaridan foydalanish ham darslar samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy davr muammolari va ularni hal qilish yo'llari

Kasbga yo'naltirilgan chet tillarni o'qitishda bir qator muammolar mavjud. Birinchidan, kasbiy yo'nalishdagi o'quv dasturlarining yetarlicha rivojlanmaganligi sababli o'quvchilarga kerakli darajada sifatli bilim berish qiyinlashmoqda. Ko'plab ta'lim muassasalarida chet tili o'qituvchilarining kasbiy yo'nalishdagi bilim va tajribasi yetarli emas, bu esa o'qitish sifatiga ta'sir ko'rsatadi.

Ikkinchi muammo, chet tillarda kasbga oid maxsus materiallar va resurslarning yetishmasligidir. O'quvchilar ko'pincha umumiy darsliklar bilan cheklanishadi, bu esa kasbiy tayyorgarlikka to'liq mos kelmaydi. Bunday resurslarni rivojlantirish uchun ta'lim tizimiga innovatsion yondashuvlarni joriy qilish va mutaxassislar bilan hamkorlikda yangi o'quv materiallarini ishlab chiqish zarur.

Shuningdek, o'qituvchilarning malakasi va o'quv dasturlari bilan bog'liq cheklovlar ham ushbu sohadagi muhim masalalardan biridir. Kasbiy yo'nalishda chet tilini o'qitish uchun maxsus tayyorgarlikka ega bo'lgan o'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini rivojlantirish kerak. Buning uchun o'qituvchilarning pedagogik va lingvistik bilimlaridan tashqari, kasbiy soha bo'yicha maxsus leksika va terminologiyani mukammal bilishi ham zarur. Kasbiy chet tili o'qituvchisi nafaqat o'quvchilarni tilni o'rgatishda yordam berishi, balki ular bilan birga, kasbiy vaziyatlarda to'g'ri muloqot va tahlil qobiliyatlarini rivojlantirishi lozim.

Shu bilan birga, o'qituvchilarning malakasini oshirish uchun mutaxassislik bo'yicha doimiy seminarlar, treninglar va interaktiv kurslarni tashkil etish zarur. Bu kurslar nafaqat chet tili o'qitishning zamonaviy metodlarini o'rgatishga, balki kasbiy sohalarga moslashtirilgan dars metodikalarini ishlab chiqishga yo'naltirilishi kerak. O'qituvchilarni kasbiy va tilshunoslik yo'nalishlarida takomillashtirish, o'quvchilarga eng yangi va samarali ta'lim usullarini taklif qilish imkonini yaratadi.

Bundan tashqari, kasbiy yo'nalishda chet tillarini o'qitishda yangicha pedagogik texnologiyalarni joriy etish ham muhim ahamiyatga ega. Interaktiv platformalar, onlayn resurslar, va maxsus dasturlar orqali o'qituvchilar o'z bilimlarini kengaytirishi, zamonaviy o'quv materiallaridan samarali foydalanishi mumkin. Bu orqali o'qituvchilarning malakasi oshadi va o'quvchilarga yanada sifatli va professional ta'lim berish imkoniyati yaratiladi.

XULOSA

Kasbga yo'naltirilgan holda chet tillarni o'qitish nazariyasi va amaliyoti zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu yondashuv o'quvchilarga o'z kasblarida chet tilidan samarali foydalanish imkonini beradi, shuningdek, maxsus leksika, terminologiya va kasbiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Biroq, ushbu

yoʻnalishda bir qator muammolar mavjud boʻlib, ularni hal qilish uchun innovatsion usullar va yangi oʻquv materiallarini ishlab chiqish talab etiladi. Masalan, kasbiy sohalar uchun maxsus oʻquv dasturlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi, oʻquvchilarga amaliy muloqot koʻnikmalarini beruvchi oʻquv shakllarining yetishmasligi, shuningdek, oʻqituvchilarning kasbiy malakasini oshirish zarurati hali toʻliq hal etilmagan.

Shuningdek, oʻqituvchilarning malakasini oshirish, taʼlim tizimiga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va kasbiy yoʻnalishdagi oʻquv dasturlarini yanada rivojlantirish orqali bu muammolarni bartaraf etish mumkin. Interaktiv texnologiyalar, onlayn platformalar va simulyatsiyalar orqali oʻquvchilarning amaliy koʻnikmalarini oshirish imkoniyatlari mavjud. Bunday innovatsion metodlar oʻquvchilarga kasbiy sohalarda real vaziyatlarni simulyatsiya qilish va ularni mustahkamlash imkonini beradi. Bundan tashqari, oʻqituvchilarni malaka oshirish va kasbiy rivojlanish kurslari orqali ularning taʼlim metodologiyasini yangilash zarurati mavjud.

Taʼlim tizimiga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, kasbiy sohalarga moslashtirilgan interaktiv oʻquv materiallarini ishlab chiqish va ular orqali oʻquvchilarga yanada samarali taʼlim berish bu yoʻnalishda kelajakda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish imkonini yaratadi. Bunday texnologiyalar, jumladan, sunʼiy intellekt, virtual va qoʻshilgan haqiqat texnologiyalari, oʻquvchilarga oʻz kasbiy bilim va koʻnikmalarini real sharoitlarga mos ravishda rivojlantirish imkonini beradi. Interaktiv platformalar va mobil ilovalar orqali taʼlim jarayonini shaxsiylashtirish, oʻquvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va oʻquvchilarning oʻz-oʻzini baholash imkoniyatlarini yaratish bu sohada samaradorlikni oshiradi.

Bundan tashqari, kasbiy yoʻnaltirilgan oʻqitish metodlarini joriy etishda oʻqituvchilarni zamonaviy pedagogik usullar va texnologiyalar bilan tanishtirish juda muhimdir. Oʻqituvchilarni kasbiy malaka oshirish dasturlari va treninglar orqali zamonaviy pedagogik metodologiya va innovatsion texnologiyalarni oʻz faoliyatlariga qoʻllashga ragʻbatlantirish, oʻz navbatida, oʻquvchilarga yanada samarali va sifatli taʼlim berishga imkon yaratadi. Bunday yondashuv oʻquvchilarga kasbiy sohalarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur boʻlgan eng soʻnggi bilim va koʻnikmalarni oʻzlashtirishda yordam beradi.

Kasbiy oʻqitishning innovatsion usullari, masalan, loyiha asosida oʻqitish, rol oʻyinlari va vaziyatli tahlillar orqali, oʻquvchilarga amaliy koʻnikmalarni oʻrgatish, ularni amaliyotga tayyorlash uchun qulay sharoitlar yaratadi. Bu esa, oʻz navbatida, kasbiy muloqotda yuqori samaradorlikka erishishga, ish joylarida raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ahmedov, B. B. Chet tillarni o‘qitishda kasbiy yo‘naltirishning nazariy asoslari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Noshirlik Markazi, 2022.
2. Karimova, M. M., & To‘raqulova, S. S. O‘rta maxsus kasb-hunar ta’limida chet tillarni o‘qitish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiyalar markazi, 2021.
3. Usmonov, A. A. Kasbiy yo‘nalishda chet tillarini o‘rgatish: amaliy metodlar va yangi texnologiyalar. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Noshirligi, 2020.
4. Brown, H. D. Principles of Language Learning and Teaching. New York: Pearson Education, 2018.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
6. Shoahmedov, Q. Q. Kasb-hunar kollejlari uchun chet tillarni o‘qitish metodikasi. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2021.
7. Littlewood, W. Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
8. Khodjaeva, G. S. Kasbiy yo‘nalishdagi o‘quv dasturlari va chet tilini o‘qitish: nazariy va amaliy ko‘nikmalar. Toshkent: “Yangi asr avlodi” nashriyoti, 2023.